

УДК 796.071.4

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПОЛЬЩІ У 90-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Володимир ПАСІЧНИК

*Луцький інститут розвитку людини
Відкритого міжнародного університету "Україна"*

Анотація. У статті розглянуто стан системи підготовки вчителів фізичного виховання Польщі у 90-х роках ХХ віку. Автор проаналізував позитивні і негативні аспекти в процесі підготовки польських вчителів фізичного виховання у цей історичний період.

Ключові слова: підготовка, фізичне виховання, студенти, система.

Постановка проблеми. На сучасному етапі сфера фізичної культури і спорту України вимагає поглибленого переосмислення не тільки власного теоретичного практичного досвіду, але також світового, передусім європейського. Зростають темпи накопичення наукової інформації, яка має цінність для процесу підготовки нового покоління фахівців та підвищення їх професійного рівня. Вивчення зарубіжного досвіду в галузі підготовки кадрів з фізичної культури і спорту сприяє також процесу наближення змісту навчального процесу у вищих навчальних закладах України, де здійснюється підготовка вчителів фізичного виховання, до загальноприйнятих світових і європейських освітніх стандартів.

В нашому дослідженні звернено увагу на головні тенденції розвитку системи підготовки вчителів фізичного виховання в Польщі у 90-х роках ХХ віку.

Мета дослідження: розглянути зміст підготовки вчителів фізичного виховання в Польщі у 90-х роках ХХ століття та визначити основні тенденції цього процесу.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовувалися такі методи: хронологічний, історичний та теоретичний аналіз літературних джерел з теорії методики фізичного виховання, нормативно-правових та регламентуючих документів.

Результати дослідження та їх обговорення. У 1989 році в історії Польщі стало знаменна подія – після проведення відкритих демократичних виборів до влади прийшла нова політична влада, яку, в основному, представляли лідери блоку „Солідарність”. Розпочався інтенсивний процес побудови нового суспільно-політичного ладу на прикладі західноєвропейських демократій. Інтенсивна перебудова розпочалася і в галузі освіти, а також і в системі підготовки вчителів. Розпочався відхід від адміністративно-командної системи до демократичного управління в системі вищих навчальних закладів.

У підготовці спеціалістів фізичного виховання у 90-х роках ХХ століття можна відмітити наступні тенденції:

- демократизація і гуманізація вищої освіти;
- створення не державних вищих навчальних закладів підготовки фахівців фізичного виховання;
- поглиблення процесу комп'ютеризації та поширення застосування нових освітніх технологій у навчальному процесі;
- значне зростання наукових та партнерських контактів польських ВНЗ з науковими і освітніми закладами фізичного виховання західноєвропейських країн.

Перед польською освітою стало завдання оволодіти ринковими формами освітянської діяльності. Але зміна стратегії у підготовці вчителів, в тому числі і вчителів фізичного виховання, зіштовхнулася в новій суспільно-економічній ситуації з складними проблемами. Державне управління освітою у 90-х роках здійснило значне скорочення

навчання ВНЗ з одночасною передачею частини своїх повноважень місцевим органом, значна частина яких у цей період виявилася не підготовленою до їх реалізації.

Динамічний процес зростання навчальних закладів, в яких готували вчителів фізичного виховання, характеризував багатоваріантність форм і спеціалізацій. Підготовку вчителів фізичного виховання за кваліфікацією магістр фізичного виховання в цей період здійснювали шість 4-річних академії фізичного виховання (Варшавська АФВ, Вроцлавська АФВ, Гданська АФВіС, Катовицька АФВ, Краківська АФВ, Познанська АФВ) та два філіали: Варшавської АФВ в м. Біла-Підляська і Познанської АФВ в м. Хожув-Великопольський; факультети фізичного виховання 5 – річних педагогічних інститутів в містах Бидгощ, Ченстохова і Жешов (першим відкрито факультет фізичного виховання в м. Жешові у 1991 році); факультети фізичного виховання 5-річних Познанського і Лодзинського університетів; за спеціальністю вчитель фізичного виховання у 5-річному Радомському політехнічному інституті. В цей період важливу роль у підготовці вчителів фізичного виховання за кваліфікацією "Спеціаліст фізичного виховання" відігравали 3-річні вчительські колегії (педучилища). У 1993 році в Польщі в цих вчительських колегіях здійснювалась підготовка вчителів фізичного виховання – в містах Зелена Гура, Лешно, Новий Сонч, Конін та Рацибож. Підготовка спеціалістів фізичного виховання мала двопрофільний характер і лише у Рацибожській вчительській колегії здійснювалась підготовка за однією спеціальністю – вчитель фізичного виховання.

Впровадження двопрофільної підготовки у вчительських колегіях у 90-х роках (до цього часу вона не мала системного характеру), на думку польського науковця Мурського, надавала можливість отримувати кваліфікацію вчителя фізичного виховання тій частині молоді, яка не могла або не мала можливості навчатися в академіях фізичного виховання [5].

Головну роль у підготовці спеціалістів фізичного виховання, як і попередніх десятиліттях, продовжували відігравати академії фізичного виховання та їх філіали. Випускники педагогічних факультетів цих ВНЗ, як вже було відзначено вище, отримували кваліфікацію „магістра фізичного виховання”, що надавало їм можливість здійснювати професійно-педагогічну діяльність в школах різного типу. Крім того, випускники, по закінченню навчального курсу з вибраної спеціалізації, отримували право до діяльності за межами школи в галузі спортивної рекреації, лікувальної гімнастики, менеджменту, фізичного тренування.

Загальна ситуація в польській освіті у цей період характеризувала стрімкий зріст конкуренції між державними та приватними ВНЗ. Якщо у попередніх десятиліттях кількісними показниками підготовки вчителів фізичного виховання визначалися органи освіти, то у 90-х роках можливість працевлаштування диктувалася суспільним попитом на кадри, на який вирішальне значення мала ситуація на локальному ринку праці. Швидкий зріст кількості ВНЗ, де відбувалась підготовка спеціалістів фізичного виховання, сприяв задоволенню потреб шкіл різного типу у висококваліфікованих кадрах у досить короткі строки.

Розглянемо зміст навчального процесу підготовки вчителів фізичного виховання у першій половині 90-х років на прикладі навчальних планів Познанської академії фізичного виховання та факультету фізичного виховання Лодзинського університету.

Навчальний план для педагогічного факультету фізичного виховання Познанської академії фізичного виховання за 1992/1993 навчальний рік складався з наступних предметних циклів: *цикл загально-професійної підготовки* (1657 годин): теорія і методика фізичного виховання (види педагогічної практики були включені до змісту цієї спеціальності) – 741 година, гімнастика – 136 годин, легка атлетика – 145 годин, спортивні ігри – 112 годин, зимові види спорту – 90 годин, вибрані дисципліни спорту – 96 годин, спортивні ігри – 60 годин, спеціалізація – 100 годин, туризм і рекреація – 39 годин, музика і танці – 93 години, реабілітація – 45 годин; *цикл природничонаукової підготовки* (100 годин): анатомія – 90 годин, біологія – 30 годин, фізика – 30 годин, біомеханіка – 40 годин, хімія і біохімія – 60 годин, фізіологія – 117 годин, антропологія – 52 години,

гігієна – 65 годин, основи медичних знань – 60 годин, екологія – 30 годин; *цикл гуманітарної підготовки* (687 години): історія фізичної культури – 45 годин, філософія і соціологія – 155 годин, психологія – 91 година, педагогіка – 108 годин, організація і керування в фізичній культурі і спорті – 45 годин, іноземна мова – 243 годин, *цикл загальнонаучної підготовки* (153 години): основи наукових досліджень – 87 годин, статистика – 33 години, спортивні споруди і обладнання – 33 години. Всього – 3096 годин [4].

Навчальний план Лодзинського факультету фізичного виховання за 1994/1995 навчальний рік включав наступні навчальні дисципліни: *цикл загально-професійної підготовки* (1029 годин): методика фізичного виховання і спорту – 90 годин, гімнастика – 75 годин, легка атлетика – 75 годин, плавання і перша допомога – 90 годин, веслування – 120 годин, рухливі ігри – 30 годин, хореографія – 60 годин, лижи – 84 години, ковзання – 30 годин, баскетбол – 45 годин, волейбол – 45 годин, гандбол – 45 годин, футбол – 30 годин, дисципліна спорту до вибору – 150 годин, вступ до спеціальності – 15 годин, туризм і рекреація – 45 годин; *цикл науково-природничої підготовки* (510 годин): анатомія – 75 годин, біологія – 30 годин, фізіологія – 75 годин, валеологія – 30 годин, корегування гімнастика – 90 годин, лікувальний контроль з першою медичною допомогою – 60 годин, гігієна – 30 годин, моторика людського організму – 30 годин, методика організації активного відпочинку – 75 годин, екологія – 15 годин; *цикл гуманітарної підготовки* (645 годин): загальна психологія – 30 годин, дидактика – 30 годин, суспільна педагогіка – 30 годин, історія виховання – 45 годин, статеве виховання в сім'ї – 15 годин, організація і керівництво в освіті – 30 годин, спеціальна педагогіка – 30 годин, етика – 30 годин, філософія – 30 годин, соціологія – 15 годин, іноземна мова – 210 годин, методика наукової діяльності – 30 годин, магістерський семінар – 90 годин, статистика – 15 годин, технічні засоби навчання – 15 годин. Всього – 2184 години [3].

Особливістю навчального процесу на факультеті фізичного виховання Лодзинського університету було проведення безперервної педагогічної практики протягом цілого четвертого курсу навчання студентів. Передбачалося, що педагогічна практика організована таким чином дасть студентам можливість, крім набуття необхідного досвіду праці в школі, також згромадити необхідний джерельний матеріал для написання магістерської праці. Успішне зарахування безперервної педагогічної практики надавало студентам право продовжувати навчання на п'ятому курсі або за бажанням достроково завершити навчання з отриманням ступеня ліценціата [3].

Головними вимогами, щодо прийому на факультеті фізичного виховання ВНЗ Польщі у той час були конкурс атестатів (для отримання прохідного середнього балу враховувались оцінки з таких предметів, як польська мова, біологія, хімія і фізика) та стан здоров'я і фізичної підготовленості абітурієнта.

Аналіз навчальних планів ВНЗ, де здійснювалась підготовка вчителів фізичного виховання у цей період свідчить про те, що в цілому, істотних відмінностей у змісті організації навчального процесу не існувало. Натомість істотні відмінності полягали у рівні матеріального оснащення (спортивне обладнання, інвентар) та наявності сучасних спортивних об'єктів. Також відмітимо той факт, що традиційно найкращі науково-викладацькі кадри в цій галузі були зосереджені в академіях фізичного виховання.

У другій половині 90-х років продовжувався процес швидкого зросту загальної кількості студентів факультетів фізичного виховання ВНЗ Польщі. Особливо динамічно він розвивався в академіях фізичного виховання. Так, за даними З. Яворського і К. Бухты у період 1995-2000 років в цих ВНЗ загалом навчалось 20.360 осіб, з яких 11.150 осіб на денних відділах та 9.210 осіб на заочних (у період 1986-1990 років загалом навчалось 13.580 осіб з яких відповідно на денних і заочних відділах – 9.180 осіб та 4.400 осіб). Враховуючи швидкий зріст навчальних закладів, що здійснювали підготовку спеціалістів фізичного виховання, зокрема, вчителів з цієї спеціальності, наприкінці 90-х років значно загострюється конкуренція серед випускників у пошуку вільних місць праці [6].

Оцінюючи процес підготовки вчителів фізичного виховання за даний період в Польщі, більшість вчених (Г. Грабовський, Я. Драбик, В. Осінський, С. Суліш, Т. Мащак, А. Павлуцький та інші.) підкреслювало позитивні зміни, які відбувалися в системі підготовки цих спеціалістів, у порівнянні з попереднім десятиліттям. Відмічався також його демократичний та інноваційний характер, поширення автономії ВНЗ, впровадження у навчальний процес сучасних технологій, достосування змісту підготовки спеціалістів в цій галузі в більшості навчальних закладів країни до загальноприйнятих європейських стандартів. Одночасно, на думку цих авторів, у підготовці спеціалістів фізичного виховання також існувала низка недоліків.

Так, В. Осінський зазначав, що проблеми польської системи підготовки спеціалістів в цій галузі мають подібний характер з загальноєвропейськими проблемами: труднощі із працевлаштуванням випускників ВНЗ в умовах ринкової економіки та загостренням конкуренції серед навчальних закладів; з необхідністю поглиблення та розбудови фахової підготовки студентів; подальшим поширенням впровадження дво-профільної підготовки вчителів фізичного виховання. Він підкреслював, що „сучасна модель підготовки спеціалістів фізичного виховання повинна враховувати той факт, що випускники факультетів фізичного виховання розпочинають свою трудову діяльність не тільки в школі, але також в інших навчальних закладах фізичної культури і спорту, в спортивних товариствах і об'єднаннях для молоді і дорослих” [8, с. 20].

Інший польський вчений С. Суліш звертав увагу на значущість активної суспільно-виховної діяльності в праці сучасного вчителя фізичного виховання, який не лише виконує свої безпосередні фахові обов'язки, але є здатний ефективно діяти у напрямку популяризації фізичної культури, спорту і активного відпочинку за місцем проживання. „Значно більше можливості стати самостійним спеціалістом мають ті вчителі, у яких професійна підготовка не обмежується спеціальними знаннями і вміннями необхідними для проведення уроків. Попередня система підготовки вчителів в Польщі нерішуче впроваджувала зміни в цьому напрямку” [10, с. 22].

Т. Мащак звертав особливу увагу на зростання суспільних вимог, щодо стану професійної підготовленості вчителів фізичного виховання. „Враховуючи суспільні потреби, належить підкреслити важливість багатоваріантності в галузі фізичного виховання, значущість високого рівня підготовленості вищого навчального закладу до реалізації широкої фахової підготовки у навчальному процесі майбутніх спеціалістів з фізичного виховання. Одночасно, таким чином, організований процес підготовки вимагає від студентів самостійності та повної відповідальності за ефективність і якість власного навчання. При цьому необхідно пам'ятати про наповненість процесу професійно-педагогічної підготовки ґрунтовними загальнонауковими і гуманістичними знаннями студентів педагогічних факультетів академії фізичного виховання” [7, с. 38-39].

Критичній оцінці був підданий зміст підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання до валеологічної освіти дітей і молоді. На думку, А. Павлуцького психо-педагогічно-педагогічна і профільна підготовка студентів ВНЗ фізичного виховання не створювала можливості до ефективної діяльності в галузі популяризації здорового стилю життя школярів. Як відмічав цей же автор, молодий вчитель фізичного виховання був також недостатньо підготовлений до ролі координатора спільних дій педагогічного колективу в школі у реалізації загальної мети і конкретних завдань валеологічного виховання [9].

Підтримуючи цю думку інший дослідник Я. Драбик звертав, у свою чергу увагу, на можливість збільшення навчального навантаження у змісті теоретично-практичної підготовки студентів ВНЗ до валеологічної діяльності в системі освіти [1]. Цю ж точку зору відносно недоліків у валеологічному вихованні поділяв і Г. Грабовський.

Крім того, на думку Г. Грабовського, психолого-педагогічна підготовка студентів цього типу ВНЗ повина мати більш поглиблений характер. Він також критично оцінював

критерії набору абітурієнтів до ВНЗ фізичного виховання, які на його думку, не повністю враховували педагогічні якості, які повинен був мати абітурієнт [2].

Висновок

Отже, період 90-х років у підготовці спеціалістів фізичного виховання і спорту в Польщі можна охарактеризувати як етап організаційних і структурних змін в умовах ринкової економіки та початку процесу європейської інтеграції цієї країни. Поряд з значними досягненнями вищої освіти у цей період (демократизація і гуманізація освіти, впровадження нових технологій у навчальний процес, комп'ютеризація освіти, новий етап тісної співпраці польських вищих навчальних закладів та науковців з європейськими освітніми центрами і науковим середовищем та інш.) у підготовці фахівців фізичного виховання існувало ряд значних труднощів (що мали в цілому закономірний характер викликаних передусім суспільно-економічною трансформацією в польському суспільстві).

Список літератури

1. *Drabik J.* Czas na zmiany – przyszłości uczelni wychowania fizycznego, [w:] „Sport Wyczynowy”, nr. 3-4, s. 66-71.
2. *Grabowski H.* Uwagi krytyczne o wychowaniu fizycznym i kształceniu nauczycieli. Wyd. „Impuls”. Kraków, 2004, s. 69.
3. Informator o studia wychowania fizycznego i zdrowotnego. wyd. Uniwersytetu Łódzkiego. 1994. s. 15.
4. *Jaworski Z.* Plany studiów wychowania fizycznego, rehabilitacji ruchowej i rekreacji ruchowej w Polsce w roku akademickim 1992/93. Wyd. AWF. Studia i monografie. Warszawa 1994, s. 117.
5. *Jaworski Z.* Studia wychowania fizycznego w kolegiach nauczycielskich, [w:] „Kultura Fizyczna”, nr. 3-4, 1995, s. 10-14.
6. *Jaworski Z., Buchta K.* Rozwój publicznych uczelni wychowania fizycznego w Polsce. AlmaMer, Warszawa, 2007, s. 122.
7. *Maszczyk T.* Wyznaczniki edukacji nauczycielskiej w świetle potrzeb reformujące szkoły, [w:] „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne”, nr. 1, 2001, s. 35-39.
8. *Osiński W.* Nauczyciel wychowania fizycznego i jego kształcenie wobec wyzwań XXI wieku, [w:] „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne”, nr. 12, 2001, s. 19-23.
9. *Pawlucki A.* Nauczyciel wobec wartości zdrowia – studium krytyczny. Wyd. AWF. Gdańsk, 1997, s. 70.
10. *Sulisz Z.* Złożone realia zmian w kształceniu nauczycieli, [w:] „Wychowanie Fizyczne i Sport”, nr. 6-7, 2001, s. 21-24.

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В ПОЛЬШЕ В 90-Х ГОДАХ XX ВЕКА

Владимир ПАСИЧНИК

*Луцкий институт развития человека
Открытого международного университета "Украина"*

Аннотация. В статье рассмотрено состояние системы подготовки учителей физического воспитания Польши в 90-х годах XX века. Автор проанализировал

позитивные и отрицательные аспекты в подготовке польских учителей физического воспитания в этом историческом периоде.

Ключевые слова: подготовка, физическое воспитание, студенты, система.

BASIC PROBLEMS OF EDUCATION OF PHYSICAL EDUCATION TEACHER IN THE 90-TH OF XX CENTURY, IN POLAND

Volodymyr PASICHNYK

Lutsk Institute for Human Development of Open International University "Ukraine"

Abstract. The publication deals with the system of education of physical education teachers in Poland in the period of 90-ths of XX century. The author analysed positive and negative aspects in the process of education of Polish physical education teachers during this historical period.

Key words: education, physical culture, student's, system.